

Miljöövervakning

Standardiseringen av ringmärkning och sträckräkning vid Falsterbo ger tillsammans möjlighet till övervakning av beståndsförändringar hos flertalet fennoskandiska flyttfågelarter, vare sig de flyttar på natten (ringmärkning) eller på dagen (sträckräkning). Trots att antalet fåglar, som ringmärks eller räknas, ofta utgör mycket små stickprov ur de flyttande populationerna, har det visat sig, att dessa stickprov räcker för att konstatera förändringar i fågelbestånden. För rovfågarna, hos vilka en stor del av de svenska bestånden flyttar över Falsterbo, erhålles däremot relativt stora stickprov.

Tabell 9. Antal och andel signifikant ökande resp. minskande arter i sträck- (1973–2008) och fångstsiffror (1980–2008) vid Falsterbo. Totalt ingår 153 arter. Därunder anges vilka arter som ökar eller minskar. Tättingarna redovisas i en separat lista på nästa sida. För icke-tättingarna bygger samtliga trender på sträcksiffror. För tättingarna anges S för sträck- och R för ringmärkningssiffror.

Det finns för närvarande 29 års jämförbara fångstsiffror och för sträcksiffrorna är serien ännu längre, 36 år. Resultaten visar att inom alla artgrupper utom tättingarna finns för närvarande fler arter som ökar än som minskar (Tabell 9). Högst andel signifikant positiva trender finns bland and- och rovfåglar. Det skall framhållas att en signifikant trend i detta sammanhang avser kontinuiteten hos den observerade förändringen, oavsett kvantitativ skillnad. En trend kan alltså vara lika signifikant vare sig en minskning (eller ökning) är 1% per år eller 10% per år. Det medför att arter som upp-

Sträck + ringm.	And	Rov	Vad	Mås	Tätt	Övr
Ökande	12	9	3	5	15	2
Minskande	3	1	2	2	30	1
Andel ökande (%)	46	56	14	56	20	33
Andel minsk. (%)	12	6	10	22	40	17
Övervakade arter	26	16	21	9	75	6

Gråhägern tenderar att öka i antal.
Foto: P-G Bentz.

Ökande arter (exkl. tättingar):

Andfåglar	Rovfåglar	Vadare	Måsfåglar	Övriga
Mindre sångsvan	Brun glada	Ljungpipare	Kustlabb	Gråhäger
Sångsvan	Röd glada	Kustpipare	Dvärgmås	Trana
Bläsgås	Havsörn	Myrspov	Fiskmås	
Grågås	Brun kärrhök		Fisktärna	
Kanadagås	Sparvhök		Svarttärna	
Vitkindad gås	Fiskgjuse			
Prutgås	Tornfalk			
Bläsand	Stenfalk			
Snatterand	Pilgrimsfalk			
Stjärtand				
Skedand				
Sjöörr				

Minskande arter (exkl. tättingar):

Andfåglar	Rovfåglar	Vadare	Måsfåglar	Övriga
Sädgås	Bivråk	Tofsvipa	Skrattmås	Turkduva
Bergand		Enkelbeckasin	Småtärna	
Knipa				

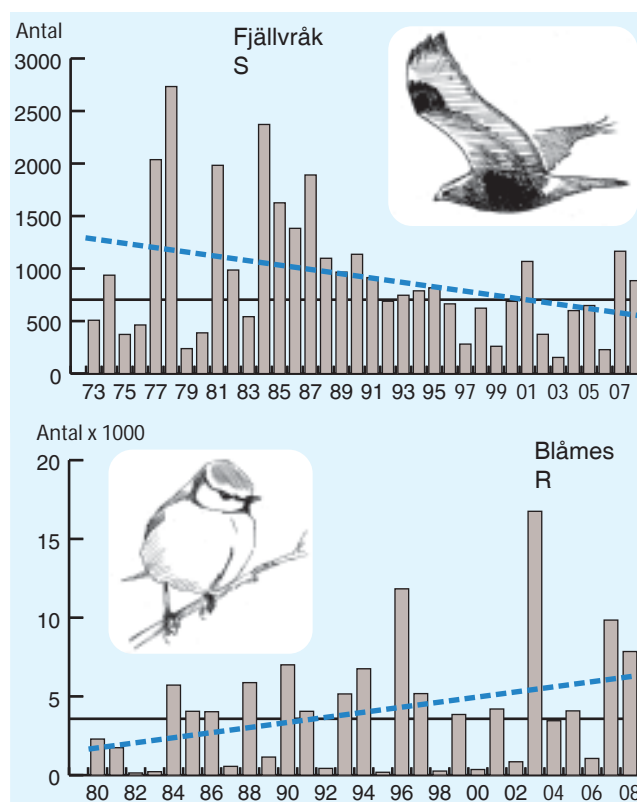
Figur 16. Fjällvråken och blåmesen har inte statistiskt signifikanta (= kontinuerliga) trender pga. starkt varierande säsongssummor (staplar). Den långsiktiga utvecklingen (streckad blå linje) är dock klart negativ för fjällvråk och positiv för blåmes. Den vågräta linjen visar medeltalet för resp. period (för fjällvråk 721 och för blåmes 4 401 fåglar). S = sträckräkning. R = ringmärkning. Teckningar: Peter Elfman.

träder med stora årliga variationer sällan får någon signifikant trend trots att bestånden mycket väl kan ha genomgått betydande storleksförändringar (jfr. Figur 16).

Hos tättingarna har är förhållandena lite annorlunda, eftersom det finns ungefär dubbelt så många minskande som ökande arter. Man beräknar att drygt 90% av alla svenska fåglar är småfåglar. Det är alltså även kvantitativt en allvarlig situation att många vanliga arter minskar (Tabell 9) och det kan i sin tur medföra störningar i ekosystemen. Särskilt bland långflyttare med vinterkvarter i tropiska Afrika, som t.ex. svalor, sångare och flugsnappare, finns många arter som har minskat under de senaste 30 åren men bara en enda som har ökat. Nedgångarna var som starkast omkring 1990, varefter siffrorna fortsatt låg kvar på en låg nivå (Figur 16). Hos flera arter kan nu en viss återhämtning ses, i ensta-

Tabell 9 forts.: **Tättingar:** Långflyttare.

Ökande	Minskande
(Svarthätta) R, se texten	Backsvala S+R
	Hussvala S
	Ladusvala R
	Fältpiplärka S
	Trädpiplärka R
	Näktergal R
	Buskskvätta R
	Stenskvätta R
	Rörsångare R
	Härmsångare R
	Trädgårdssångare R
	Lövsångare R
	Grå flugsnappare R
	Svartvit flugsnappare R
	Törnskata R
	Ortolansparv S

Tättingar: Medel- och kortdistansflyttare.

Ökande	Minskande
Trädlärika S	Berglärika S
Forsärla S	Ängspiplärka (R)
Gärdsmyg R	Rödstrupig piplärka S
Koltrast R	Skärpiplärka S
Dubbeltrast S	Sädesärla S+R
(Svarthätta R) se texten	Järnsparv R
Gransångare R	Kråka S
Brandkronad kungsfågel R	Stare S+R
Blåmes S	Gråsparv R
Kaja S	Pilfink S+R
Gulhämpling S	Hämpling S+R
Grönfink S	Vinterhämpling S
Steglits S	Gulsparrv S+R
Grönsiska S	Sävsparrv R
Gråsiska S	

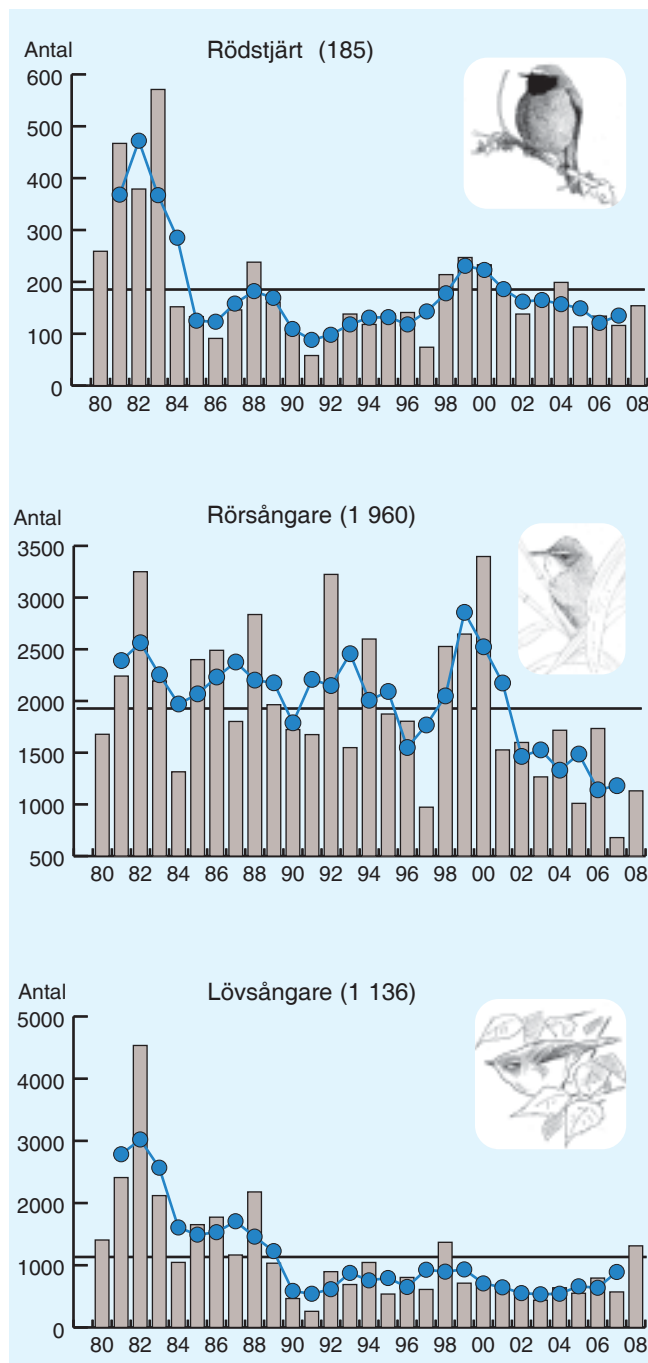

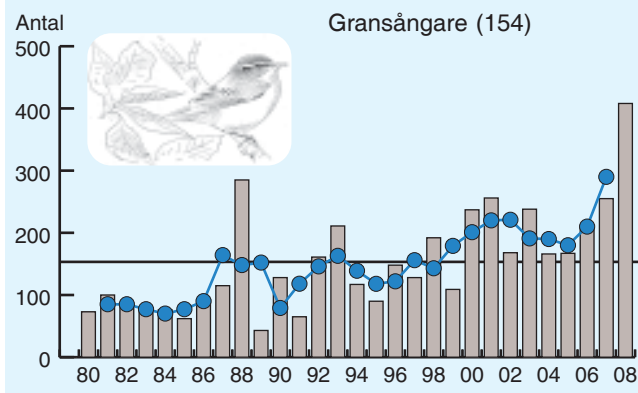
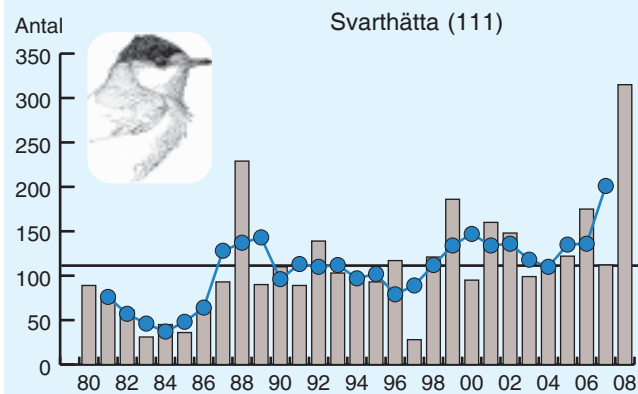
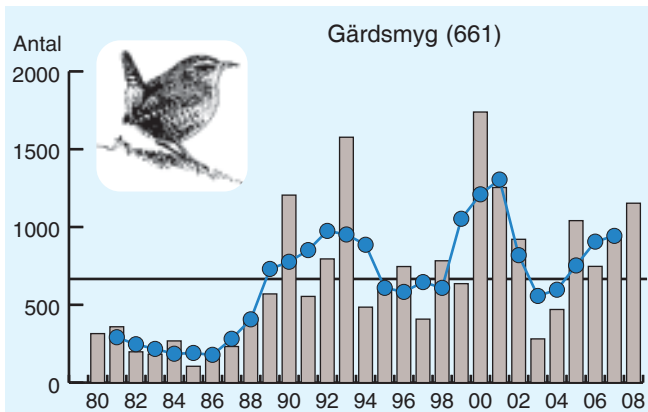
Svarthätta är den enda småfågелarten med vinterkvarter söder om Sahara, som visar en uppåtgående trend i fångst-siffrorna vid Falsterbo. Foto: John Larsen.

ka fall kan man t.o.m. se en signifikant ökning de senaste 15–20 åren. Det är dock långt kvar till 1980-talets antalsnivåer, åtminstone för de nattsträckande Afrika-flyttarna.

Den enda svenska småfågелarten med vinterkvarter i tropiska Afrika, som visar en klart positiv trend över hela perioden, är svarthätta. Hos denna art finns emellertid två populationer, en som övervintrar i Afrika och en som övervintrar i Sydeuropa. Sannolikt är det den europeiska vinterpopulationen som står för ökningen (Figur 17). Man har även konstaterat flyttning i västlig och t.o.m. nordlig riktning hos kontinental svarthättor.

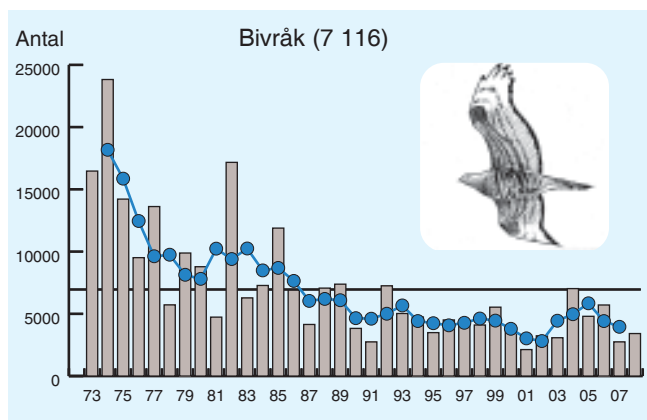
Figur 17. Exempel på långsiktiga trender i fångstsiffrorna från den standardiserade ringmärkningen höstarna 1980–2008. På denna sida ses utvecklingen för tre långflyttare, som alla har blivit fåtaligare. Diagrammen på nästa sida visar tre arter som ökar i antal, varav en (svarthätta) delvis övervintrar söder om Sahara. Staplarna visar antal, punkterna anger rullande treårsmedeltal och den vågräta linjen, liksom siffran i parentes efter artnamnet, anger medelvärde för perioden. Teckningar: Peter Elfman.

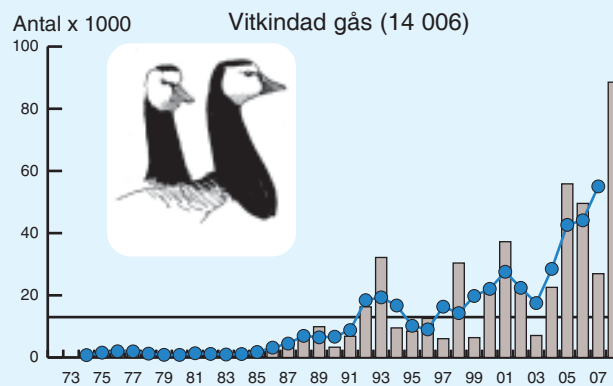
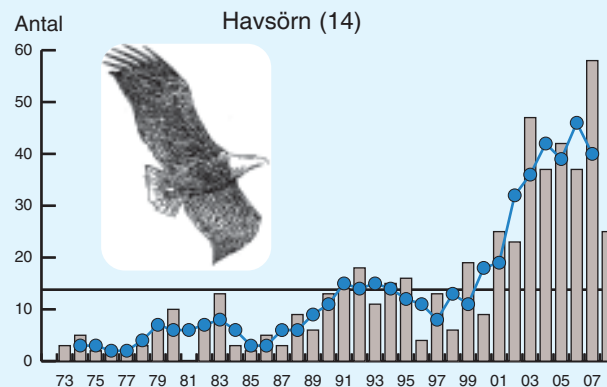
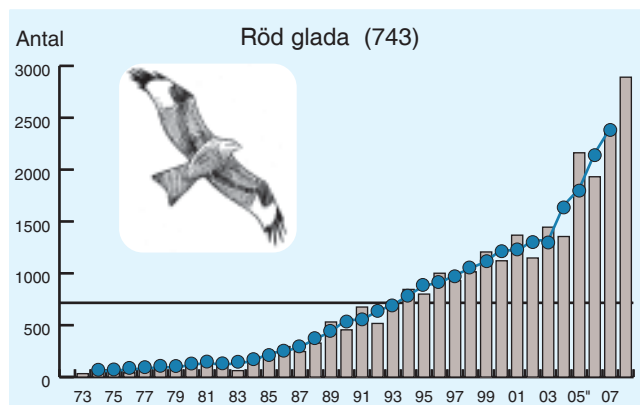
Törnsångaren är en av de långflyttande arterna som inte har någon signifikant trend 1980–2008. Foto: P-G Bentz.

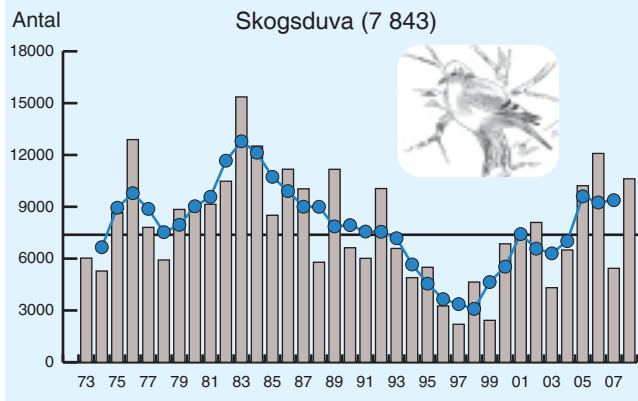
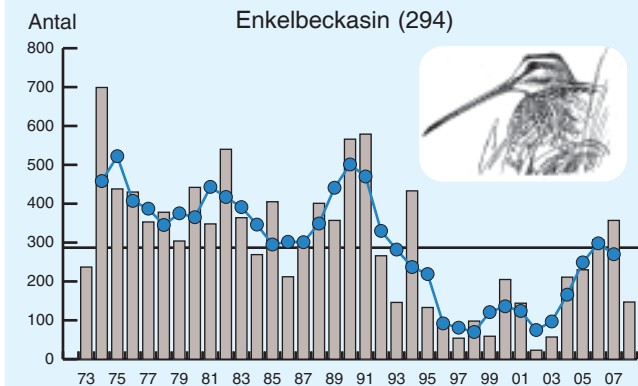
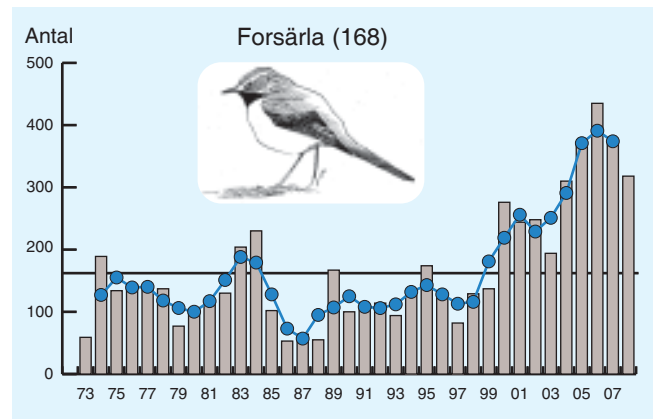
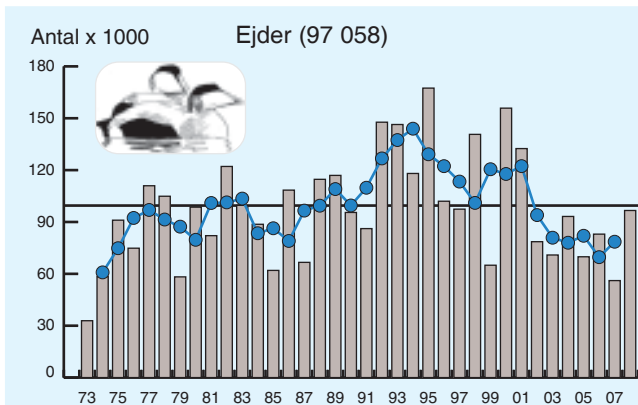
Fångsten vid Flommen, som torde vara en av världens längsta standardiserade fångstserier i vass, följer utvecklingen hos arter som finns i denna miljö. Säv-, kärr- och rörsångare är tre av dem och de har länge haft tämligen stabila populationer, som inte minskat på samma sätt som övriga långflyttare. Efter millennieskiftet har emellertid rörsångaren minskat kraftigt och anledningen är sannolikt att bladvass numera röjs undan i stor skala för att hindra igenväxning m.m. När sjöarna övergöddes för 40–50 år sedan och vassarna bredde ut sig ökade rörsångaren snabbt i antal. Detta är ett gott exempel på hur snabbt fåglar reagerar på miljöförändringar.

Figur 18. Exempel på trender i sträckssiffrorna från de standardiserade räkningarna vid Nabben höstarna 1973–2008. Staplarna visar antal, punkterna anger rullande treårsmedeltal och den vågräta linjen, liksom siffran i parentes efter artnamnet, anger medelvärdet för perioden. Teckningar: Peter Elfman.

Rovfågeln häckar gles och är svår att inventera på häckningsplatserna till en rimlig kostnad. Därför är sträckssiffrorna under hösten vid Falsterbo ett både unikt och tillförlitligt mått på beståndsutvecklingen. Åldersuppdelningen på årsungar och äldre ger dessutom besked om häckningsframgången. Flertalet svenska rovfågelarter klarar sig bra för närvarande. En av de största positiva förändringarna finner vi hos röd glada (Figur 18). Det är den rovfågel, vars sträck är mest koncentrerat till Falsterbo (Kjellén 1997). Trots att huvuddelen av de adulta gladorna numera övervintrar i Skåne, har antalet sträckande stigit från i genomsnitt 71 på 1970-talet till 227 på 1980-talet, 817 på 1990-talet och 1 756 de senaste nio åren. Nästan lika brant åt andra hållet har utvecklingen varit för bivråken, som numera inte når upp till mer än knappt fjärdedelen så många som på 1970-talet (Figur 18). Bivråken är faktiskt den enda rovfågelart som har en signifikant negativ trend i det nuvarande materialet. Bland de fåtaligare rovfågelarterna noteras betydande ökning hos bl.a. havsörn och pilgrimsfalk.

Gäss och änder är svårare att räkna än rovfåglar eftersom de ofta också rastar i stora antal. Det kan därför vara svårt att avgöra om en flock är på sträck eller bara flyger mellan olika rastplatser. Exempel på sådana arter är kricka, skedand, alfågel, knipa och småskrike. För de flesta andfåglar är de långsiktiga trenderna ändå ganska säkra, och många arter har ökat i antal. Grågås och vitkindad gås har ökat mest av alla sedan slutet av 1980-talet och är ännu ett gott exempel på hur snabbt fåglar reagerar på miljöförändringar.

Trenden för skogsduva har vänt uppåt igen under de tio senaste åren efter en lång period av kontinuerlig minskning. Foto: John Larsen.

